

FTAXP 06.73.15

ӘОЖ 336.027

JEI G28

<https://doi.org/10.46914/1562-2959-2026-1-3-392-407>

ДЖАКСЫМБЕТОВА С.Т.,^{*1}

докторант.

*e-mail: 25260228@turan-edu.kz

ORCID ID: 0009-0000-8515-5148

АКПАНОВ А.К.,¹

э.ғ.к., қауымдастырылған профессор.

e-mail: a.akpanov@turan-edu.kz

ORCID ID: 0000-0003-3559-098X

АБДИЛЬДИН С.С.,¹

э.ғ.д., профессор.

e-mail: s.abdildin@turan-edu.kz

ORCID ID: 0000-0001-6900-485X

КЮГУОЛЕНЕ А.,²

PhD, қауымдастырылған профессор.

e-mail: asta.kyguoliene@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-4204-2420

¹«Тұран» университеті,

Алматы қ., Қазақстан

²Ұлы Витаутас университеті,

Каунас қ., Литва

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА БИЗНЕСТІ МЕМЛЕКЕТТІК ҚАРЖЫЛЫҚ ҚОЛДАУДЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫН БАҒАЛАУ

Андатпа

Бұл ғылыми мақалада Қазақстандағы шағын және орта бизнесті мемлекеттік қаржылық қолдаудың қалыптасу кезеңдері мен қазіргі жағдайы жан-жақты қарастырылады. Зерттеу барысында нарықтық экономикаға көшу кезеңінен бастап кәсіпкерлікті қолдау тетіктерінің эволюциясы талданып, мемлекеттік бағдарламалардың мазмұны мен тиімділігіне баға беріледі. Атап айтқанда, пайыздық мөлшерлемені субсидиялау, несиелерді кепілдендіру, гранттық қаржыландыру және инфрақұрылымдық қолдау сияқты негізгі құралдар қарастырылады. Жеңілдікпен несие беру, пайыздық мөлшерлемені субсидиялау және «Даму» АҚ қоры сияқты даму институттары арқылы несие кепілдігін қоса алғанда, тікелей және жанама қаржыландыру құралдарына ерекше назар аударылады. Жұмыстың практикалық маңыздылығы авторларлар шағын және орта бизнесті мемлекеттік қаржылық қолдаудың қалыптасуына және Қазақстандағы мемлекеттік бағдарламалардың негізгі түрлеріне және оларды қолдау құралдарына, артықшылықтары мен кемшіліктеріне тоқталады. Осы ғылыми мақала Академиялық салада шағын және орта бизнесті басқару және қаржылық қолдау бағдарламаларын пайдалану бойынша білімді бері арқылы академиялық салаға өзіндік пайдасын тигізеді. Тақырыпты зерттеушілер академиялық білім берудегі қоғамдастықты, магистранттарды және студенттердің бизнесті қаржылық қолдаудағы қазіргі жағдаймен оның басты проблемаларын ауқымды түсіндіруге көмектеседі. Зерттеу мәліметтерінің тәжірибелік мәні шағын және орта бизнес субъектілеріне мемлекет тарапынан берілетін қаржылық қолдаулардың маңыздылығында. Мақаладағы талқыланған мәселермен тұжырымдар және қорытындылар шағын және орта бизнес өкілдерінің бизнестеріндегі кедергілерді шешуге және мемлекет тарапынан берілетін қаржылық қолдаулардың ресурстарын тиімді қолдануға мүмкіндік береді. Зерттеу барысында шағын және орта бизнесті мемлекеттік қаржылық көмекті тәжірибе жүзінде қолдану ерекшеліктері қарастырылады, мемлекет тарапынан қолдау саясатына құнды ұсыныстар беріледі.

Тірек сөздер: шағын және орта бизнес, бағалау, қаржылық қолдау, даму институттары, субсидиялар, қалыптасу, қаржы құралдары.

Кіріспе

Әлемдік экономикалық ортаның тез өзгеріп жатқан жағдайында Қазақстандағы кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау мәселелері барған сайын маңызды болып келеді және терең ғылыми талдауды қажет етеді. Шағын және орта бизнесті (ШОБ) дамытуға арналған жұмыстардың болуына қарамастан, мемлекеттік қызметтерді цифрландыруға, ESG қағидаттарын интеграциялауға, инновациялық қолдау тетіктерін енгізуге және жаңа экономикалық қиындықтарға бейімделуге қатысты бірқатар аспектілер жеткіліксіз зерттелген. Бұл заманауи құралдарды кешенді талдау қажеттілігімен және осы саладағы мемлекеттік саясаттың тиімділігімен байланысты проблемалық жағдай туғызады [1].

Қазақстанда шағын және орта бизнес қолдаудың тарихы 1990 ж. соңынан басталады. Сол кезеңде кәсіпкерліктің дамуы үшін құқықтық база құрылып, алғашқы мемлекеттік бағдарламалар енгізілді. 2000 ж. бастап ШОБ-ты қаржылық қолдаудың механизмдері жүйелендіріліп, несие беру, субсидиялау, кепілдік және консультациялық қызметтер арқылы кәсіпкерлікті қолдау институттары қалыптасты. Қазіргі кезеңде мемлекет кәсіпкерлікке бағытталған кешенді саясат жүргізіп, оның ішінде қаржылық қолдаудың жаңа тетіктерін енгізіп отыр [2].

Бұл тақырыптың өзектілігі ШОБ-тың ұлттық экономиканың тұрақтылығына, оны әртараптандыруға, жұмыспен қамтудың артуына және экспорттық әлеуетке әсерінің артуымен байланысты. Сонымен қатар, қолданыстағы қолдау шаралары әрқашан қажетті нәтижелерді бермейді, бұл бюрократиялық кедергілерде, аймақтық теңгерімсіздікте, қызметтердің шектеулі цифрландырылуында және мемлекеттік саясаттың жаһандық үрдістерге жеткіліксіз бейімделуінде көрінеді. Кәсіпкерлікті ынталандырудың заманауи құралдарының тиімділігі туралы сұрақтарға кешенді ғылыми жауаптардың болмауы зерттеудің теориялық және практикалық маңыздылығын растайды.

Шағын және орта бизнесті мемлекеттік қаржылық қолдаудың қалыптасуын зерттеп және оны басқарудағы ерекшеліктерін бағалау болып табылады, бұл бизнесті қаржылық қолдау бағдарламаларын қолдану мүмкіндіктері мен жетілдіру жолдарын қалыптастырады [3].

Бұл ғылыми мақала Қазақстандағы ШОБ дамуының траекториясын және бүгінгі күнге дейін енгізілген мемлекеттік қаржылық қолдау механизмдерінің тиімділігін сыни тұрғыдан талдауды мақсат етеді. Зерттеу «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры және «Қазақстан Инвестиция» корпорациясы сияқты ұлттық даму институттары ұсынатын әртүрлі құралдарды, оның ішінде жеңілдетілген қаржыландыру бағдарламаларын және несие кепілдіктерін қарастырады. Мемлекеттік саясаттық араласулардың негізгі экономикалық көрсеткіштерге, атап айтқанда ШОБ-тың ЖІӨ-дегі үлесі мен өңірлік дамуға әсерін бағалау арқылы зерттеу мемлекеттік ресурстарды бөлу кезінде кездесетін проблемаларды анықтап, сектордың толық әлеуетін әртараптандырылған, инновацияға бағытталған экономикаға айналдыру үшін конструктивті шараларды ұсынуды көздейді.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы бұл ұсыныстар шағын және орта бизнес субъектілерін мемлекеттік қаржылық қолдауда бюджет қаражатын пайдаланудың тиімділігін арттыруға, мемлекеттік бағдарлама қаражатын мақсатсыз пайдалануды жою және елімізде шағын кәсіпкерліктің белсенді өсуіне ықпал етуге көмектеседі. Осылайша, зерттеудің нәтижелері мен тұжырымдары тәжірибе жүзінде қолданысқа енгізілуі және нақты мемлекеттік саясатта қолданылуына мүмкіндік береді [4].

Практикалық маңыздылығы шағын және орта бизнес (ШОБ) қазіргі нарықтық экономиканың іргетасы болып табылады және экономикалық өсімді ынталандыру, жаңа жұмыс орындарын құру және инновацияны дамытудағы маңызды рөлі үшін бүкіл әлемде мойындалады. Қазақстандағы шағын және орта бизнесті мемлекеттік қаржылық қолдау жүйесін жетілдіру бойынша ұсыныстарды әзірлеумен айқындалады. Зерттеу барысында анықталған негізгі мәселелер мен ұсыныстар мемлекеттік қолдау бағдарламаларын іске асыратын уәкілетті мемлекеттік органдарға, даму институттарына, екінші деңгейлі банктерге және өңірлік атқарушы органдарға қолданбалы сипаттағы шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, зерттеуде ұсынылған мемлекеттік қолдау рәсімдерін толық цифрландыру жөніндегі ұсыныстар кәсіпкерлердің өтінім беру, құжаттарды жинау және қарау, қаржыландыру және есептілік ұсыну процестерін жеңілдетуге бағытталған. Бірыңғай цифрлық платформа енгізу мемлекеттік

бағдарламалар туралы ақпараттың қолжетімділігін арттырып, әкімшілік кедергілерді азайтуға және қаражаттың мақсатсыз пайдаланылуын жоюды қамтамасыз етуге ықпал етеді.

Зерттеу нәтижелері өңірлік экономикалық теңгерімсіздікті төмендету мақсатында да практикалық тұрғыдан қолданылуы мүмкін. Ауылдық жерлерде, шағын және моноқалаларда кәсіпкерлікті қолдауға арналған сараланған қаржылық құралдарды енгізу, кепілдік беру мүмкіндіктерін кеңейту және қаржылық емес қолдау инфрақұрылымын дамыту өңірлердегі кәсіпкерлік белсенділікті арттыруға мүмкіндік береді.

Осылайша, зерттеудің практикалық нәтижелері мемлекеттік қаржылық қолдау бағдарламаларын жоспарлау мен іске асыруда, олардың тиімділігін бағалауда, бюджет қаражатын бөлуді оңтайландыруда және өңірлік кәсіпкерлікті дамыту саясатында пайдаланылуы мүмкін. Ұсынылған тетіктерді енгізу ШОБ субъектілерінің қаржыландыруға қолжетімділігін арттыруға, қаражаттың мақсатсыз пайдаланылуын жоюға инвестициялық белсенділікті күшейтуге және Қазақстан экономикасының тұрақты әрі әртараптандырылған дамуына жағдай жасауға мүмкіндік береді.

Материалдар мен әдістер

Қазіргі уақытта шағын және орта бизнесті дамыту мәселесі ерекше экономикалық маңызға ие. Себебі шағын және орта бизнес кез келген елдің экономикасының негізі болып табылады. Бүгінгі күнде Қазақстан экономикасында шағын және орта бизнес қызметін дамыту мақсатында түрлі іс-шаралар жүзеге асырылуда. Кәсіпкерлікке қолайлы іскерлік климат үшін кәсіпкерлік қызметтерді реттейтін нормативтік-құқықтық базалар жетілдірілуде, кәсіпорынды мемлекеттік тіркеу рәсімдері жеңілдетіледі, бизнеске салық жүктемесі азаяды, бизнесті кешенді қолдау мақсатында қаржылық және қаржылық емес қолдау шаралары жүзеге асырылады. Осы шаралардың негізінде еліміздегі шағын және орта кәсіпкерлік жаппай және салыстырмалы түрде серпінді құбылысқа айналды.

Бұл зерттеуде шағын және орта бизнесті ынталандыру үшін еліміздегі мемлекеттік қаржылық қолдау тетіктерінің қалыптасу кезеңдерін және оның рөлін бағалау үшін сандық және экономикалық әдістер қолданылды осы кезеңде негізгі назар Қазақстан мысалында болды. Мақаланы жазу барысында әдіснамалық және теориялық тұжырымдар қазіргі заманғы экономистердің еңбектері және шағын және орта бизнес қызметі және ШОБ ынталандыру механизмдері шеңберінде ғылыми әдебиеттер тұрды. Осы зерттеуде кәсіпкерлікте негізгі белсенділікті ынталандыру әдістерін және оларды кәсіпкерлік қызметіне әсерін жүйелі, логикалық және салыстырмалы талдауды қамтыды.

Тақырыпты талдау барысында аналитикалық және құрылымдық топтарды қолданау және динамикалық зерттеуге ұқсас негізгі әдістер пайдаланылды. Осы әдістемелер мақсатпен міндеттерге байланысты түрлі үйлесімдерді және зерттеу барысында әртүрлі уақыттарда пайдаланылды. Шағын және орта бизнесті қаржылық қолдаудың өсуін болжау үшін статистикалық әдістер мен эконометрикалық болжау модельдер, сондай-ақ кәсіпкерлікті мемлекеттік қаржылық қолдаудың оптимистік сценарийлерін және пессимистік, шынайы құруға мүмкіндік беретін сценарийлерді әзірлеу әдістері қолданылды [5].

Зерттеу сұрақтарын шешу үшін Еуростат, Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы (ЭЫДҰ) және Statista есептерінің деректері, сондай-ақ Қазақстандағы статистикалық деректері, Кәсіпкерлікті дамыту қорының есептері және Қаржы министрлігінің Мемлекеттік кіріс комитеті ұсынған, Қазақстан Республикасының ұлттық экономикасының ресми деректері, Қазақстан Республикасының Ұлттық кәсіпкерлер палатасы бастаған зерттеулердің нәтижелері қолданылды. Сонымен қатар, бұл зерттеуде Қазақстандағы шағын және орта бизнестің даму кезеңдерін бағалау кезінде, Қазақстанда бүгінде таңда ШОБ-ке қолдау көрсететін негізгі даму институттары: «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ, «Аграрлық несие корпорациясы» АҚ, «Қазагроқаржы» АҚ, «Ауыл шаруашылығын қаржылай қолдау қоры» «Қазақстандық индустриялық даму институты» АҚ, «Қазақстанның Даму Банкі» АҚ, Қазақстандағы статистикалық деректері пайдаланылды. Сонымен қатар, бұл зерттеуде Қазақстан Республикасының нормативтік және заңнамалық актілері егжей-тегжейлі талдау жүргізілді [6].

Нәтижелер мен талқылау

Шағын және орта бизнес дамушы елдердің экономикасында орталық орын алады, жұмыс орындарын құру мен экономикалық өсудің қозғаушы күші болып табылады. Шағын және орта бизнес көбінесе ұлттық экономиканың негізі болып табылады, кедейшілікті жеңуде және теңсіздікті азайтуда маңызды рөл атқарады. Бұл зерттеу Қазақстанда Шағын және орта бизнес мемлекеттік қаржылық қолдаудың қалыптасуын зерттейді, мемлекеттік қаржылық қолдаудың қазіргі жағдайын талдайды және тиімділігі мен тұрақтылығын арттырудың мүмкін шешімдерін талқылайды [7].

Шағын және орта бизнес көптеген дамушы елдердегі жеке сектордың айтарлықтай бөлігін құрайды. Дүниежүзілік банктің мәліметтері бойынша, дамушы экономикаларда орта есеппен ШОБ барлық жұмыс орындарының шамамен 60–70%-ын және ЖІӨ-нің 40%-ына дейін құрайды. ШОБ-тың басты артықшылығы – олардың икемділігі және нарықтық өзгерістерге бейімделу қабілеті. Кішігірім мөлшері мен басқару құрылымының онша күрделі болмауына байланысты шағын бизнес ірі корпорацияларға қарағанда жаңа экономикалық қиындықтар мен мүмкіндіктерге тезірек жауап бере алады [8].

Шағын және орта бизнесті (ШОБ) мемлекеттік қаржылық қолдау экономикалық тұрақтылықты қамтамасыз ету, инновацияны ынталандыру және әлеуметтік қиындықтарды шешу үшін стратегиялық тұрғыдан маңызды құрал болып табылады.

Қазақстандағы шағын және орта бизнестің (ШОБ) секторы 1990 жылдардағы бастапқы капитал жинақтау кезеңінен бастап қазіргі цифрлық трансформация мен орта бизнесті стратегиялық қолдау кезеңіне дейін ұзақ даму жолынан өтті. ШОБ-тың эволюциясы мемлекеттің экономикалық саясатының өзгерістерімен, институционалдық ортаның қалыптасуымен және ішкі-сыртқы экономикалық сын-қатерлерге жауап беруімен тығыз байланысты.

Кесте 1 – Қазақстандағы шағын және орта бизнестің даму кезеңдері

Негізгі кезеңдер	Кезең	Мінездеме	Қолдау құралдары
Қалыптасу	1991–1997 жж.	Нарықтық экономиканың пайда болуы, жүйелік қолдаудың болмауы	Салық жеңілдіктері, жеке несиелер
Институционалдық	1997–2005 жж.	«Даму» кәсіпкерлікті дамыту қорын қоса алғанда, қолдау институттарын құру	Жеңілдікпен несие беру, банктің қатысуы
Кеңейту	2005–2009 жж.	2008 жылы әлемде орын алған қаржылық дағдарыс үжерісінде мемлекет тарапынан қолға алынған дағдарысқа қарсы іс-шаралар қабылданды	Несие мөлшерлемелері жеңілдетілді олар субсидияландырылды және банктік қолдаулар енгізілді.
Бағдарламалық	2010–2019 жж.	Бизнестің жол картасы сияқты Мемлекет тарапынан түрлі кешенді бағдарламалар іске асырылды.	Мемлекеттік гранттар кепілдіктер, субсидиялар,
Заманауи	2020 ж.	Дағдарысқа бейімделу, цифрландыру, COVID-19 әсері	Жеңілдікті несиелер, кейінге қалдырулар, онлайн қолдау
Ескертпе: Авторлармен [8], [9] дереккөз негізінде құрастырылған.			

Қазақстандағы ШОБ дамуын шартты түрде бес негізгі кезеңге бөлдік, олар келесілерден тұрады

Қалыптасу кезеңі (1991–1997 жж.). Бұл кезең КСРО ыдырағаннан кейін жеке сектордың пайда болуымен, заңнамалық базаның жеткіліксіздігімен және қаржыландыруға қолжетімділіктің шектеулілігімен сипатталады. Қазақстанда шағын және орта бизнестің қалыптасуымен сипатталады. Нарықтық экономикаға көшу жағдайында шағын саудагерлер, жеке кәсіпкерлер және алғашқы жеке шаруашылықтар пайда болды. Кәсіпкерлік көбіне стихиялық түрде дамыды, ал мемлекеттік қолдау жүйелі болмады.

1990 ж. күрделі экономикалық жағдайларға (инфляция, өндірістің құлдырауы, құқықтық базаның әлсіздігі) қарамастан, кәсіпкерлік біртіндеп дамып, саны жағынан тұрақты өсім көрсетті.

Сонымен қатар, осы кезеңде: кәсіпкерлікті реттейтін алғашқы заңдар қабылданды; мемлекеттік қолдаудың бастапқы элементтері қалыптаса бастады; жеке сектор экономиканың маңызды бөлігіне айнала бастады.

Институционалдану кезеңі (1997–2005). ШОК қызметін реттейтін заңнамалық база қалыптаса бастады, алғашқы қолдау институттары мен несиелеу бағдарламалары құрылды. Мемлекет ШОК-тың экономикалық өсімдегі рөлін мойындай бастады.

Институционализация кезеңі Қазақстандағы заманауи бизнесті қолдау жүйесінің негізіне айналды. Осы уақыт ішінде мемлекет декларациялардан нақты ұйымдар мен қаржылық тетіктерді құруға көшті.

Қолдау институттарының құрылғанын келесідей:

1. Заңнамалық базаны қалыптастыру

2000 ж. басында «шағын» және «орта» бизнес ұғымдары арасында нақты құқықтық айырмашылық жасалды, бұл мемлекетке мақсатты көмек көрсетуге мүмкіндік берді. «Жеке кәсіпкерлік туралы» Заң (2006): Бұл әртүрлі ережелерді біріктіретін және бизнес пен үкімет арасындағы өзара әрекеттесу нысандарын кодификациялаған негізгі құжатқа айналды.

Тіркеуді жеңілдету: Бизнесті тіркеу үшін «бір терезе» қағидатын енгізу, бұл бюрократиялық кедергілерді күрт азайтты.

Қаржы операторын – «Даму» қорын дамыту 1990 ж. қор тек бақылау органы болса, 2000 ж. ол қуатты қаржы институтына айналды.

2002–2005: Шартты орналастыру бағдарламаларына көшу. Қор тікелей қаражат беруді тоқтатты (бұл тиімсіз болды) және мемлекеттік қаражатты коммерциялық банктерге ШОБ-қа жеңілдік мөлшерлемелері бойынша несие беру шартымен орналастыра бастады. 2006: Қор Ұлттық қордың кең ресурстарына қол жеткізуді қамтамасыз ететін «Қазына» мемлекеттік холдингтік компаниясының (кейінірек «Самұрық-Қазына», содан кейін «Бәйтерек») құрамына кірді.

2. Инфрақұрылымды дамыту (Технологиялық парктер мен инкубаторлар). Мемлекет бизнес үшін «физикалық» ортаға инвестиция сала бастады:

♦ Технологиялық парктер: Кәсіпкерлер жеңілдік мөлшерлемелері бойынша кеңістікті жалға алып, ортақ жабдықты пайдалана алатын алғашқы өнеркәсіптік аймақтар мен технологиялық парктердің пайда болуы (мысалы, Алматы мен Қарағандыда).

♦ Бизнес-инкубаторлар: Сол кездегі стартаптарды қолдау бағдарламалары, болашақ кәсіпкерлерге бухгалтерлік және құқықтық қолдау көрсетуде көмектеседі.

Даму және диалог институттарының пайда болуы

Осы кезеңде мемлекет бизнеспен жүйелі түрде кеңес ала бастады:

♦ Президенттік кәсіпкерлер кеңесі: Елдің жоғарғы басшылығы мен бизнес көшбасшылары арасында тікелей диалог үшін платформа құру.

♦ Салалық қауымдастықтар: Заңнаманы әзірлеу кезінде ШОБ мүдделерін қорғау үшін лобби жасай бастаған кәсіподақтарды (азық-түлік, құрылыс және жеңіл өнеркәсіп) белсенді түрде құру.

♦ Ұлттық әл-ауқат қоры: Активтерді біріктіру ірі сатып алу бағдарламаларын іске қосуға, жергілікті шағын және орта бизнеске басымдық беруге («жергілікті қамтуды» дамытуға) мүмкіндік берді. 2007–2008 жж. дағдарысқа кезеңнің шарықтау шегі ретінде жауап Әлемдік нарықтар құлаған кезде институционализация сынақтан өтті.

♦ Тұрақтандыру жоспары: Мемлекет қалыптасқан институттар (Даму және серіктес банктер) арқылы ескі, қымбат несиелерді қайта қаржыландыру үшін ШОБ секторына айтарлықтай қаражат салды. Нәтижесінде бұл бизнестің жаппай жабылуына жол бермеді және қалыптасқан инфрақұрылымның дағдарыс кезінде қолмен жұмыс істей алатынын көрсетті [9].

3. Кеңейту (2005–2009 жж.) 2005 және 2009 жж. аралығында Қазақстандағы шағын және орта бизнесті (ШОБ) мемлекеттік қаржылық қолдау бір реттік бастамалардан жүйелік институттарды дамытуға ауысты. Бұл кезең қуатты қаржы операторларының құрылуымен және 2007–2008 жж. жаһандық қаржы дағдарысы кезінде жүйенің тұрақтылығының алғашқы күрделі сынағымен сипатталды. Осы кезде келесідей мемлекеттік қаржылық қолдаулар жүзеге асырылды:

♦ Шартты қорларды орналастыру бағдарламалары (2007–2008) жүзеге асырылды. Бұл сол жылдардағы негізгі қаржыландыру тетігі болды. Мемлекет бюджеттен ірі транштар бөлді, олар қатаң шарттармен коммерциялық банктерге (ЕДБ) орналастырылды. Банктер бұл қаражатты тек ШОБ-қа несие беру үшін пайдалана алды. Кәсіпкерлерге пайыздық мөлшерлеменің шегін белгілеу (әдетте жылына 12–14%-дан аспайтын) қолданылды, бұл сол кездегі нарықтық жағдайларға қарағанда айтарлықтай төмен болды [10].

♦ Дағдарысқа қарсы шаралар (2008–2009) Әлемдік қаржы дағдарысына жауап ретінде Қазақстан үкіметі саланы құтқару үшін орасан зор қаражат бөлді. Тұрақтандыру транштары: ШОБ несиелерін қайта қаржыландыруға Ұлттық қордан миллиардтаған теңге бөлінді. Бұл кәсіпкерлерге қарыз жүктемесін азайтуға және жаппай банкроттықтан аулақ болуға мүмкіндік берді. Құрылыс саласын қолдау: Қаражаттың бір бөлігі шағын және орта мердігерлер қатысатын құрылыс жобаларын аяқтауға жұмсалды.

2009 ж. соңына қарай Үкімет Екінші деңгейлі банктерге ақша берудің жеткіліксіз екенін түсінді. Бұл 2010 ж. бүгінгі күнге дейін қолданылып келе жатқан субсидиялау және кепілдік беру тетіктерін енгізген тарихи «Бизнестің жол картасы 2020» бағдарламасын әзірлеуге және іске қосуға әкелді.

Осы аталған кезеңнің ерекшелігі экономикалық өсім қаржыландыруды арттыруға мүмкіндік берді. Шағын және орта бизнесті қолдаудың мақсатты бағдарламаларын іске қосу. 2008 ж. әлемдік қаржы дағдарысы кезінде үкімет дағдарысқа қарсы қаржыландыруды арттырды. Банкілердің бизнес несиелерін сақтауын қолдау. Пайыздық мөлшерлемені субсидиялау тетіктерінің пайда болуы осы кезеңдерде қалыптасып бастады [11].

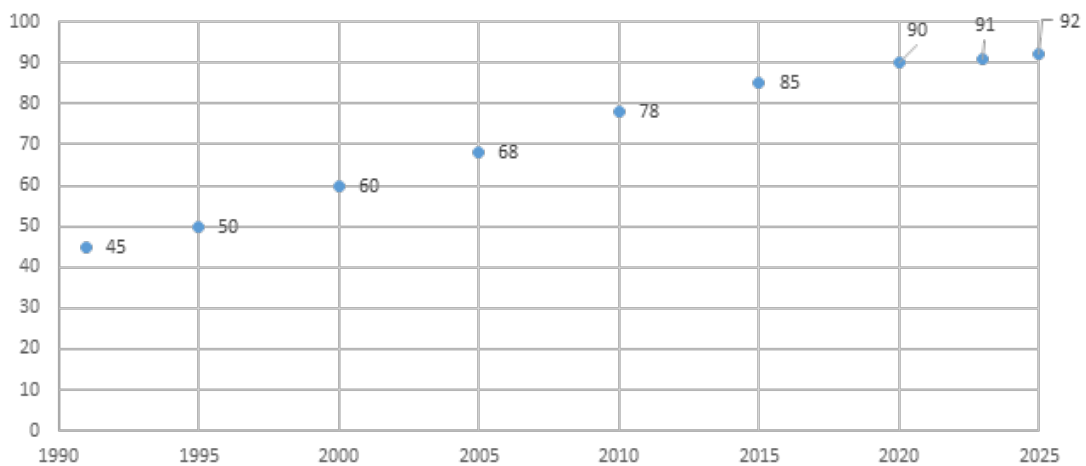
Экономикалық өсім қаржыландыруды арттыруға мүмкіндік берді. Шағын және орта бизнесті қолдаудың мақсатты бағдарламаларын іске қосу. 2008 ж. әлемдік қаржы дағдарысы кезінде үкімет дағдарысқа қарсы қаржыландыруды арттырды. Банкілердің бизнес несиелерін сақтауын қолдау. Пайыздық мөлшерлемені субсидиялау тетіктерінің пайда болуы осы кезеңдерде қалыптасып бастады [12].

4. Бағдарламалық (2010 ж.). Пайыздық мөлшерлемелерді субсидиялау, несиелерге кепілдік беру және кәсіпкерлік дағдыларды дамытуға бағытталған ірі бағдарламалар іске қосылды. Бағдарламалар тек ірі қалаларда емес, өңірлерде де іске асырылды. ШОК үлесінің өсуі экономиканы мұнайға тәуелділіктен біртіндеп алыстатты. Экономика неғұрлым икемді және тұрақты бола түсті. Даму институттарының рөлі күшейіп, қаржыландыруға қолжетімділік артты. Нәтижесінде бизнес ашу және кеңейту әлдеқайда жеңілдеді. Осы кезеңді қысқаша айтқанда, бұл кезеңнің басты артықшылығы – мемлекеттік қолдаудың нақты әрі қолжетімді құралдарға айналуы, соның арқасында кәсіпкерлік жаппай сипат алып, экономиканың маңызды тірегіне айналды.

5. Заманауи (2020 ж. соңы – қазіргі уақыт). Негізгі назар бизнесті цифрландыруға, онлайн қызметтерді енгізуге, әкімшілік рәсімдерді жеңілдетуге және экономиканы әртараптандырудағы маңызды буын ретінде орта бизнесті қолдауға аударылды.

Цифрландыру және тұрақты даму кезеңі Қазақстандағы шағын және орта бизнестің сапалық жаңа деңгейге көтерілуімен сипатталады. Бұл кезеңде бизнесті жүргізудің цифрлық құралдары кеңінен енгізіліп, мемлекеттік қызметтер онлайн форматқа көшірілді, ал қаржылық және әкімшілік рәсімдер айтарлықтай жеңілдетілді. Электрондық коммерция мен финтехтің дамуы кәсіпкерлердің нарыққа қолжетімділігін арттырды. Сонымен қатар, мемлекеттік қолдау жүйесі кешенді және цифрлық сипатқа ие болып, орта бизнесті дамытуға ерекше назар аударылды. Тұрақты даму қағидаттарының (ESG) енгізілуі бизнестің экологиялық және әлеуметтік жауапкершілігін күшейтті. Нәтижесінде ШОК секторының бәсекеге қабілеттілігі артып, оның экономикалық тұрақтылықты қамтамасыз етудегі рөлі күшейді.

Шағын және орта бизнесті мемлекеттік қаржылық қолдаудың нәтижелері олардың дамуымен қатар жүреді. Мысалы, тіркелген шағын және орта бизнестің жұмыс істеп тұрған кәсіпорындардың үлесі 2015 ж. 85,7%-ды құраған мемлекеттік қолдау нәтижелерінде, 2023 ж. соңында 91,1 %-ды құраса ал 2025 ж. 92,2%-ға жеткен. Талдау көрсетіп отырғандай мемлекеттік қаржылық қолдаудан үдерісінен кейін шағын және орта бизнес, өз бизнес-процестерін тезірек іске қоса бастады және болашақ жұмысын тоқтатпады.

Сурет 1 – Қазақстанда белсенді шағын және орта бизнестің үлесі (%)

Ескертпе: Авторлармен [13] дереккөзі негізінде құрастырылды.

Қазақстанда шағын және орта бизнесті (ШОБ) мемлекеттік қаржылық қолдау саясаты белгілі кезең аралығында жүзеге асырылып отырды нәтижесінде елдің экономикалық саясатының ілгері жылжуына мүмкіндіктер ашты, елдің экономикалық саясатының негізгі көрсеткіші ЖІӨ-ң өзгеруіне өз ықпалын тигізді. Бастапқы кезде қолдауды жүзеге асырушы қаржы институттары және несиелеу құралдары қалыптасса осы жүйені субсидиялау, жобаларды гранттық қаржыландыру, кепілдендіру, және цифрлық қолдау құралдарын қамтитын кешенді бағдарламалармен жалғасын тапты.

Кесте 2 – Қазақстандағы шағын және орта бизнесті қолдаудың мемлекеттік бағдарламалары (2023–2025 жж.)

Бағдарлама	Оператор	Негізгі құралдар	Мақсатты аудитория	Мүмкіндіктер
«Бизнестің жол картасы 2025 жылғы»	Қазақстан Республикасы Үкіметі, Даму қоры	Субсидиялар, кепілдіктер, гранттар, оқыту мөлшерлемесі	Шағын және орта бизнес	Барлық аймақтарды қамтитын негізгі бағдарлама, жұмыс орындарын құру
Кәсіпкерлікті қолдаудың бірыңғай кешенді бағдарламасы	«Даму» қоры	Субсидиялар, кепілдіктер, жеңілдік несиелер	Шағын және орта бизнес	Негізгі қолдау шараларын, 1,5 миллиард теңгеге дейінгі несиелерді біріктіреді
«Даму» қорының бағдарламалары	«Даму» қоры	Субсидиялар, кепілдіктер, жеңілдік несиелер	Шағын және орта бизнес	Экспортқа, технологияға және тиімділікке баса назар аудару (2024 жылдан бастап)
«Қарапайым заттардың экономикасы»	Қазақстан Республикасы Үкіметі, «Даму» қоры	жеңілдік несиелер	Өндіріс кәсіпорындары, шағын және орта бизнес	Импортты алмастыру, өңдеу және өнеркәсіпті дамыту
Аймақтық бағдарламалар (моно- және шағын қалалар)	«Даму» қоры, жергілікті билік органдары	Субсидиялар, кепілдіктер	Аймақтағы бизнес	Мөлшерлемелер салалық шектеулерсіз 7–10% аралығында
Кепілдік қорлары (2025 жылдан бастап)	«Даму» қоры	Ірі несиелерге кепілдік беру	Орта және ірі бизнес	7 млрд тг дейінгі жобаларға арналған жаңа құралдар

Ескертпе: Авторлармен [14] дереккөз негізінде құрастырылған.

Негізгі қолдау құралдарына: жеңілдетілген несие беру, несиелерге кепілдік беру, берілген несиелерге белгіленген пайыздық мөлшерлемелерді субсидиялау, гранттар және қаржылық емес қолдау (оқыту, консультациялар, бизнесті сүйемелдеу) жатады. Ең маңызды бағдарламалар қатарына «Бизнестің жол картасы–2025», Кәсіпкерлікті қолдаудың бірыңғай кешенді бағдарламасы және «Даму» қорының бастамалары жатады. Сонымен қатар, өңірлік бизнес пен өндірістік салаларды дамытуға бағытталған арнайы бағдарламалар да жүзеге асырылуда («Қарапайым заттар экономикасы», 2025 ж. бастап кепілдік қорлары) [15].

Қазақстанда 2023–2025 жж. шағын және орта бизнесті (ШОБ) дамытуға бағытталған мемлекеттік бағдарламалар кешені жүзеге асырылуда. Негізгі құралдардың қатарына Бизнестің жол картасы–2025, Кәсіпкерлікті қолдаудың бірыңғай кешенді бағдарламасы, «Даму» қорының бастамалары, Қарапайым заттар экономикасы бағдарламасы, сондай-ақ «Атамекен» Ұлттық кәсіпкерлер палатасы жүзеге асыратын қаржылық емес қолдау шаралары жатады. Жүргізілген талдау аталған бағдарламалардың артықшылықтары мен бірқатар жүйелік шектеулерін анықтауға мүмкіндік береді.

«Қарапайым заттар экономикасы» бойынша несие сомасы шектелмеген, тауарлар және көрсетілетін қызметтер үшін айтарлықтай ұлғайтылған, несие берудің жалпы мөлшері – 1 трлн теңгеге субсидиялау 10 жыл мерзімімен ұзартылған, сондай-ақ кепілдікті беру бағыттары жетілдірілді.

«Бизнестің жол картасы–2025» бағдарламасының шеңберінде берілетін несие мөлшері 7 млрд теңгеге дейін көбейтілді, салалар бойынша болған шектеулер жойылды, ал бағдарлама бойынша субсидиялау мерзімдері – 5 жылды құрады.

Жаңа бағыттарды қаржыландыруда – 6% мөлшерлеменен беріледі, несие мөлшерлемесі субсидияланады, сонымен қоса шағын және орта кәсіпкерлікті шағын несиелендіру бойынша негізгі бағыты іске қосылды, осы аталған бағытта кәсіпкер өзінің кәсібіндегі айналым капиталын толықтыру үшін 5 млн теңгеге дейін немесе өндіріс қажеттіліктері үшін – 20 млн теңгеге дейін несие алу мүмкіндігі туындады [16].

«Бизнестің жол картасы–2025» бағдарламасы негізінде алынатын несиеге кепілдіктерді коммерциялық банктер мен микроқаржы ұйымдарының ұсынуына мүмкіндік жасай отырып, қарыз сомасының 85%-ын құрауы мүмкін;

Шағын және орта бизнес өуілдерінің борыш ауыртпашылықтарын азайту үшін қайтадан қаржыландыруға жататын несиелердің мерзімі 8 жылға дейін ұлғайды.

«Қарапайым заттар экономикасы» бағдарламасының негізінде алынатын несиелерге, мемлекет тарапынан кепілдіктер несие сомасының 50%-на беріледі.

«Қарапайым заттар экономикасы» бағдарламасы ірі өндіріс пен экспортқа бағытталған, көлемі БЖК-дан айтарлықтай үлкен болып табылады. Ал «Бизнестің жол картасы–2025» – негізінен шағын және орта бизнесті қолдайды, бірақ бұл бағдарлама халықты жұмыспен қамтуға әсері айтарлықтай жоғары болып табылады.

Мемлекеттік қолдаудың негізгі артықшылықтарының бірі – оның кешенді сипаты. Кәсіпкерлер тек қаржылық құралдарға ғана емес – пайыздық мөлшерлемелерді субсидиялау, несиелерге кепілдік беру, жеңілдетілген несиелеу сияқты – сонымен қатар оқыту, консалтинг және бизнесті сүйемелдеу сияқты қаржылық емес қолдау түрлеріне де қол жеткізе алады. Бұл шағын және орта бизнес субъектілерінің біліктілігін арттыруға және кәсіпкерлік ортаның тұрақтылығын қалыптастыруға ықпал етеді [17].

Негізгі артықшылықтардың бірі – бизнестің қаржылық жүктемесінің төмендеуі. Пайыздық мөлшерлемелерді субсидиялау тетіктері кәсіпкерлерге несиелерді тиімді шарттармен алуға мүмкіндік беріп, инвестициялық белсенділікті ынталандырады. Ал кепілдік беру құралдары залогтық қамтамасыз етудің жеткіліксіздігі мәселесін ішінара шешіп, әсіресе шағын бизнес пен стартаптар үшін қолайлы жағдай жасайды.

Сонымен қатар, мемлекеттік қолдаудың ауқымы кеңейіп келеді. Қарастырылып отырған кезеңде қаржыландыру көлемінің өсуі және қолдау алған жобалар санының артуы байқалады. Бұл ШОБ-тың экономикадағы рөлінің күшейіп келе жатқанын және оның мемлекеттік саясаттағы басымдылығын көрсетеді. Сондай-ақ, өңдеуші өнеркәсіп, көлік және логистика сияқты басым салаларды дамытуға бағытталуы экономиканы әртараптандыруға ықпал етеді [18].

Дегенмен, жүйеде бірқатар кемшіліктер бар. Негізгі мәселелердің бірі ретінде – қаржылық құралдардың едәуір бөлігі жүзеге асырылатын екінші деңгейлі банктерге тәуелділік. Бұл қарыз алушыларға қойылатын талаптардың қатаң сақталуына әкеледі: тұрақты қаржылық есептілік, оң несиелік тарих және жеткілікті төлем қабілеттілігі. Мұндай талаптар кейбір кәсіпкерлердің мемлекеттік қолдауға қол жеткізуін шектейді.

Тағы бір маңызды шектеу – бюрократиялық рәсімдердің күрделілігі және өтінімдерді қарау мерзімдерінің ұзақтығы. Құжаттарды рәсімдеудің күрделілігі мен бірнеше кезеңдік келісу процесі қолдауды алу жылдамдығын төмендетеді және кәсіпкердің әкімшілік шығындарын арттырады [19].

Сонымен қатар өңірлік деңгейде қолдау шараларына қол жеткізудің теңсіздігі байқалады. Ауылдық жерлер мен шағын қалалардағы кәсіпкерлер инфрақұрылымның жеткіліксіздігіне, білікті кадрлардың тапшылығына және өткізу нарығының шектеулілігіне тап болады. Бұл мемлекеттік бағдарламалардың тиімділігін төмендетеді және өңірлер арасындағы айырмашылықтарды күшейтеді.

Жекелеген мәселесіне тоқталар болсақ бюджеттік ресурстардың шектеулілігі. Мемлекеттік қолдауға сұраныстың жоғары болуы қаржыландырудың жеткіліксіздігіне әкелуі мүмкін, бұл өтінімдерді қабылдауды тоқтатуға немесе қолдау көлемін қысқартуға себеп болуы мүмкін.

Осылайша, 2023–2025 жж. Қазақстандағы шағын және орта бизнесті мемлекеттік қолдау бағдарламалары ауқымдылығы мен әртүрлі құралдарымен ерекшеленіп, кәсіпкерліктің дамуына оң әсерін тигізеді. Сонымен бірге олардың тиімділігін арттыру үшін әкімшілік рәсімдерді жеңілдету, банк жүйесіне тәуелділікті азайту және өңірлер арасындағы қолжетімділікті теңестіру қажет.

Қазіргі кезеңде ШОБ-ты қолдау жүйелі сипатқа ие болып, тек кәсіпорындардың санын арттыруға ғана емес, олардың тұрақтылығын, бәсекеге қабілеттілігін және инновациялық әлеуетін күшейтуге бағытталды.

Кесте 3 – Қазақстандағы шағын және орта бизнестің негізге көрсеткіштері

Көрсеткіштер	2023 ж.	2024 ж.	2025 ж.
ЖІӨ-дегі ШОБ үлесі	36–38%	39,7%	39,8–40,5%
ШОБ субъектілеріндегі жұмыспен қамту	4,0 млн	4,4 млн	4,5 млн
Өндіріс көлемі	68,7 трлн тг	81 трлн тг	85 трлн тг
Мемлекеттік қолдау көлемі	300 млрд	570 млрд	755,9 млрд тг
Ескертпе: Авторлармен [20] дереккөз негізінде құрастырылған.			

2023 жылдан 2025 жылға дейін Қазақстанның шағын және орта бизнес секторы тұрақты өсімді және экономикадағы рөлінің артуын көрсетті. ШОБ үлесі ЖІӨ-нің 40%-ына жақындады, ал кәсіпорындар саны мен жұмыспен қамту артты.

2024 ж. «Даму» қоры жаңа бағдарламаны іске қосу нәтижесінде шағын және орта бизнес бойынша 27 мыңнан астам жобаны қолдады. Жалпы несие көлемі 1,6 трлн теңгені құрап, бұл өткен жылмен салыстырғанда 14%-ға жоғары. Осы мақсатқа 570 млрд теңге бөлінді, оның ішінде 332 млрд тг субсидиялау мен кепілдендіру құралдарына, ал 238 млрд теңге жеңілдетілген несиелеуге бағытталды. Бұл 2023 жылмен салыстырғанда 16%-ға артық.

Сонымен қатар, ШОБ несиелерін субсидиялау мен кепілдендіруге бөлінетін бюджет 2019 ж. 43 млрд теңгеден 2024 ж. 332 млрд теңгеге дейін өсті. Бұл «Даму» қорына қолдау көрсетілген жобалар санын бес есеге арттыруға мүмкіндік берді.

Соңғы үш жылда ШОБ-ты мемлекеттік қолдау озық қарқынмен өсіп, рекордтық көлемге жетті. Қаржыландыру негізінен екі негізгі қаржы құралы арқылы жүзеге асырылды – пайыздық мөлшерлемені субсидиялау және несиеге кепілдік беру. Субсидиялау: 2024 ж. 1 трлн теңгеге жуық кредит сомасына 17 мыңнан астам жоба субсидиялаумен қамтылды. 2025 ж. тек кешенді бағдарлама шеңберінде субсидиялар арқылы 365,7 млрд тг кредиттік портфель сомасына 3 373 ірі және орта жобаға тікелей қолдау көрсетілді.

Кепілдік беру (кепіл тапшылығы кезінде): 2024 ж. 310 млрд тг сомасына 8 мың жобаға кепілдік берілді. 2025 ж. мамандандырылған «ШОБ үшін кепілдік Қорының» іске қосылуы

(қарыздың 85%-на дейін жабады) 509,2 млрд тг сомасына 3 105 жобаны қолдауға мүмкіндік берді.

Кесте 4 – Қаржылық қолдау жүйесінің негізгі операциялық индикаторлары

Көрсеткіштер	2023 ж.	2024 ж.	2025 ж.
Қолдау көрсетілген жобалар саны (субсидиялар + кепілдіктер)	18 500	25 000	26 000
Мемлекеттік қорғаудағы кредиттік портфельдің жалпы көлемі	1,1 трлн ₸	1,31 трлн ₸	1,9 трлн ₸
«Даму» Қоры (ROA) активтерінің рентабельділігі	2,1%	2,6%	7,6% (11 мес.)
Ескертпе: Авторлармен [21] дереккөз негізінде құрастырылған.			

Бюджеттік қаражат көзіне келер болсақ ол «Даму» бағдарламалары бойынша ставкаларды өтеуге және тәуекелдерді жабуға мемлекеттік бюджеттен тікелей бөліністер жыл сайын тұрақты түрде 275 млрд теңгеден асады.

Салалық және өңірлік бөліністер Талданатын кезеңдегі мемлекеттік қаржылық қолдау фокусты саудадан шикізаттық емес секторларға және өндіріске ауыстырды. Басым салалар: жеңілдетілген несиелердің негізгі бенефициарлары өңдеу өнеркәсібі, көлік және логистика, денсаулық сақтау, туризм және білім беру болды. Аймақтық диспропорция: капиталдың жоғары концентрациясы сақталады. Барлық субсидияланатын қаражаттың 45%-дан астамы Алматы және Астана, сондай-ақ Шымкент қалаларында игерілді. Мемлекеттік қолдауды тартудың ең аз көлемі банк инфрақұрылымының әлсіз тығыздығына байланысты жаңа облыстарда (Ұлытау, Абай) тіркелді.

Кәсіпкерлікті ынталандыру және бизнестің қаржыландыруға қолжетімділігін қамтамасыз ету үшін Қазақстан Республикасының Ұлттық экономика министрлігі «Бәйтерек» холдингінің еншілес компаниясы «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қорымен бірлесіп, 2025 жылдың алғашқы бес айында жалпы сомасы 755,9 млрд тг болатын 6114 жобаға қолдау көрсетті.

Осы жылдың сәуір айында «Даму» қоры өзінің кепілдік қорларын іске қосты. Бұл қорлардың біріншісі қаржыландыру көлемі 7 млрд теңгеге дейінгі бизнес жобаларын қолдауға бағытталған, ал екіншісі қаржыландыру көлемі 7 млрд теңгеден асатын ірі инфрақұрылымдық жобаларды қолдайды. Бүгінгі күнге дейін тоғыз банкпен келісімшарттарға қол қойылды.

Қазақстан Республикасында шағын және орта бизнесті дамытуда айтарлықтай нәтижелерге қол жеткізілді. Бизнес-жоспарда көрсетілген стратегиялық бағыттарды іске асыру өндіріс пен қызмет көрсету саласында тұрақты өсімді қамтамасыз етті және тіркелген және белсенді ШОБ санының артуына ықпал етті.

2023–2025 жж. кезеңінде Қазақстанда шағын және орта бизнесті (ШОБ) мемлекеттік қаржылық қолдау көрсеткіштерін кешенді статистикалық және сапалық талдау мынадай стратегиялық тұжырымдарды тұжырымдауға мүмкіндік береді:

♦ Мемлекеттік қаржыландырудың салалық құрылымы: Қазақстандағы мемлекеттік қаржылық қолдаудың салалық құрылымын талдау мемлекеттік ресурстардың бірқатар басым секторларда шоғырланғанын көрсетеді. 2024 ж. деректер бойынша мемлекеттік бағдарламалар шеңберінде қолдау алған жобалардың ішінде ең жоғары үлес өнеркәсіп саласына тиесілі болды. Өнеркәсіпке 622 млрд тг немесе жалпы қолдау көлемінің шамамен 36%-ы бағытталған. Одан кейін көлік және қоймалау саласы – 246 млрд тг, туризм – 109 млрд теңгеден астам және білім беру – 109 млрд тг көлемінде қаржыландырылды. Субсидиялау құралдарының салалық құрылымы да осы бағытты растайды. 2024 ж. субсидиялау бойынша қолдау алған жобалардың 33,3%-ы өңдеу өнеркәсібіне, 17%-ы көлік және қоймалау саласына, 7,8%-ы білім беру секторына тиесілі болды. Бұл мемлекеттік саясаттың біртіндеп сауда және қысқа мерзімді қызмет көрсету секторларынан өндірістік және инфрақұрылымдық бағыттарға ауысып келе жатқанын көрсетеді. 2025 ж. да бұл үрдіс сақталды. Мемлекеттік қолдау негізінен өңдеу өнеркәсібі, көлік және қоймалау, білім беру, денсаулық сақтау, туризм, құрылыс және агроөнеркәсіптік кешен сияқты бағыттарға шоғырланды. Сонымен бірге 2025 ж. жаңа «Өрлеу» бағдарламасы бойынша басым салалар ретінде өңдеу өнеркәсібі, көлік және қоймалау, туризм, білім беру және денсаулық сақтау белгіленді.

♦ Мемлекеттік қолдаудың бірқатар маңызды стратегиялық салалар қаржыландырылуы жеткіліксіз екені байқалады: Мемлекеттік қаржылық қолдаудың салалық құрылымын қайта қарау қажет. Қазіргі уақытта мемлекеттік ресурстардың едәуір бөлігі өңдеу өнеркәсібі, көлік және қоймалау, білім беру сияқты салаларға бағытталғаны оң үрдіс болғанымен, ұзақ мерзімді экономикалық әртараптандыру тұрғысынан жоғары технологиялық өндіріс, IT және цифрлық экономика, агроөңдеу, фармацевтика, медициналық технологиялар, жасыл экономика және экспортқа бағдарланған инновациялық кәсіпкерлікке арналған арнайы қаржыландыру құралдарын кеңейту қажет. Бұл салаларда дәстүрлі банктік кредиттеу модельдері жеткіліксіз болғандықтан, мемлекеттік кепілдіктерді, венчурлік қаржыландыруды, гранттарды, аралас қаржыландыруды және ұзақ мерзімді жеңілдетілген кредиттерді қолдану ұсынылады. Мемлекеттік қолдау портфелінде осы стратегиялық салалардың үлесін кезең-кезеңімен арттыру Қазақстан экономикасының шикізаттық тәуелділігін төмендетіп, жоғары қосылған құны бар өндірістерді дамытуға және ШОБ-тың халықаралық бәсекеге қабілеттілігін арттыруға мүмкіндік береді.

♦ Парадигманың өзгеруі: субсидиялаудан кепілдік пен өзін-өзі ақтауға дейін Талданып отырған үш жылдық кезеңде мемлекеттік саясат тиімсіз «нарықты өтімділікпен толтырудан» қайтарымды қаржы тетіктерін құруға бет бұрды. Пайыздық мөлшерлемелерді тікелей субсидиялау кредиттерге кепілдік беру құралдарына (2025 ж. ШОБ бейінді кепілдік қорын іске қосуды қоса алғанда) біртіндеп жол береді, бұл республикалық бюджетке түсетін жүктемені төмендетіп, Екінші деңгейдегі банктердің (ЕДБ) қатаң кепіл талаптары мәселесін ішінара шешті. Мемлекеттік ресурстарды басқарудың тиімділігі «Даму «Қоры» АҚ негізгі операторы активтерінің рентабельділігінің (ROA) 7,6%-ға дейін өсуімен расталады. Бұл жобаларды сапалы іріктеуді және қолдау көрсетілетін портфельдегі дефолт несиелер үлесінің төмендеуін көрсетеді.

♦ Саланың макроэкономикалық жетілуіне қол жеткізу Мемлекеттің қаржылық құйылуы ШОБ-тың «әлеуметтік буфер» мәртебесінен (тек базалық жұмыспен қамтуды қамтамасыз ететін) ұлттық экономиканың толыққанды драйвері мәртебесіне өтуін қамтамасыз етті: Тарихи рекорд – елдің ЖІӨ-дегі ШОБ үлесінің 40,5% деңгейіне жетуі-Қазақстанды Шығыс Еуропа елдерінің стандарттарына жақындатады. Өнім өндірісінің өсуі инфляция қарқынынан асып түседі, бұл бағаның өзгеруіне байланысты номиналды өсуді ғана емес, өндірістік қуаттылықтың нақты кеңеюін көрсетеді. Сектор елдің Бас жұмыс берушісіне айналып, азаматтардың квазимемлекеттік секторға тәуелділігін төмендете отырып, бүкіл экономикалық белсенді халықтың (4,5 млн адам) 50%-дан астамын жинақтайды.

♦ Негізгі теңгерімсіздіктер және жүйелік қауіп-қатерлер макроиндикаторлардың айқын оң динамикасына қарамастан, статистикалық талдау сапалы өсуді тежейтін терең құрылымдық деформацияларды анықтады. Институционалдық алшақтық (микробизнестің «кредиттік қысу» проблемасы): қолданыстағы мемлекеттік қолдау жүйесі тіркелген ШОБ жалпы санының 10%-дан азын қамтиды. Жеңілдіктердің негізгі бенефициарлары орта бизнес және шағын бизнестің «Жоғарғы сегменті» субъектілері болып қала береді. Микро кәсіпкерлер мен стартаптар іс жүзінде жеңілдікті ресурстардан айырылды, өйткені Екінші деңгейдегі банктер (ЕДБ) өз тәуекелдерін өздеріне алғысы келмейді. Капиталдың географиялық поляризациясы: барлық субсидиялар мен инвестициялардың жартысына жуығы (45%-дан астамы) қаржы және әкімшілік орталықтарда (Алматы, Астана, Шымкент) орналасады. Бұл өңірлер арасындағы экономикалық теңсіздікті ұғықтырады және ЕДБ филиалдарының дамыған желісі жоқ монокалалар мен жаңа облыстардың (Ұлытау, Абай, Жетісу) дамуын тежейді. Салалық инерция: қолдаудың фокусы өңдеу өнеркәсібі мен логистикаға ауысқанымен, қолдау көрсетілетін жобалардың айтарлықтай үлесі әлі де қызмет көрсету саласына және қосылған құны төмен саудаға түседі

Соңғы 3 жылда мемлекеттік қолдау ШОБ-тың сыртқы күйзелістерге қарсы тұрақтылығын қамтамасыз ете отырып, өзінің жоғары экономикалық тиімділігін дәлелдеді. Алайда, экстенсивті өсу әлеуеті (бюджеттеу көлемін ұлғайту есебінен) таусылды. Сектордың одан әрі дамуы мемлекеттің өңірлік теңгерімсіздікті еңсеру және жаппай микро және шағын бизнес үшін қаржы құралдарына қолжетімділікті ашу қабілетіне байланысты.

Жұмыспен қамтудағы оң үрдістер байқалды: кәсіпкерлік қызметтің кеңеюі жаңа жұмыс орындарының құрылуына және жұмыспен қамтудың артуына әкелді. Бизнес-ахуалды жақсартуға, әкімшілік кедергілерді азайтуға, қаржыландыруға қолжетімділікті кеңейтуге және инвестициялық белсенділікті ынталандыруға бағытталған мемлекеттік қолдау шаралары айтарлықтай әсер етті [22].

Осылайша, «2025 ж. дейінгі бизнес-жоспардың» іске асырылуы жоғары тиімділікті көрсетті және ұзақ мерзімді перспективада шағын және орта бизнестің одан әрі тұрақты дамуы үшін берік негіз жасады.

Жалпы алғанда, Қазақстандағы ШОБ-ты қолдау бағдарламалары кәсіпкерлікті ынталандыруда жоғары тиімділігін көрсетеді, әсіресе орта мерзімді перспективада, қаржыландыруды кеңейту, жаңа құралдарды енгізу және инвестициялық-қауымдық, технологиялық дамыған жобаларды қолдауға көшу есебінен.

Қорытынды

Жүргізілген зерттеу Қазақстандағы шағын және орта бизнесті мемлекеттік қаржылық қолдау жүйесінің кезең-кезеңімен қалыптасып, қазіргі уақытта кешенді сипатқа ие болғанын көрсетті. Мемлекеттік бағдарламалар кәсіпкерліктің дамуына оң әсер етіп, ШОБ-тың ЖІӨ-дегі үлесінің артуына, жұмыспен қамтудың өсуіне және инвестициялық белсенділіктің күшеюіне ықпал етті.

Сонымен қатар, қолдау жүйесінде бірқатар мәселелер сақталуда, атап айтқанда, банктік секторға тәуелділік, әкімшілік рәсімдердің күрделілігі және өңірлік теңсіздік. Осыған байланысты, мемлекеттік қолдауды жетілдіру үшін қаржыландыру тетіктерін әртараптандыру, цифрландыруды кеңейту және кәсіпкерлерге қолжетімділікті арттыру қажет.

Зерттеу барысында шағын және орта бизнесті мемлекеттік қаржылық қолдаудың қалыптасуымен қазіргі жағдайының ерекшеліктерін зерттей отырып келесілер ұсынылады:

- ♦ Қаржыландыру көздерін әртараптандыру қажет. Себебі қазіргі таңда мемлекеттік қаржылық қолдау көбінесе екінші деңгейлі банктер арқылы жүзеге асырылады, бұл кәсіпкерлер үшін қолжетімділікті шектейді. Осыған байланысты микроқаржыландыру ұйымдарын, крауд-фандинг платформаларын және венчурлық қаржыландыру құралдарын дамыту маңызды. Мемлекеттік қаржылық қолдау алу рәсімдерін жеңілдету және толық цифрландыру қажет. Өтінім беру, құжаттарды қарау және шешім қабылдау процестерін автоматтандыру арқылы бюрократиялық кедергілерді азайтып, уақыт шығындарын қысқартуға болады.

- ♦ Өңірлік теңгерімсіздікті азайтуға бағытталған саясатты күшейту қажет. Ауылдық және шағын қалалардағы кәсіпкерлер үшін арнайы жеңілдетілген бағдарламалар әзірлеу, инфрақұрылымды дамыту және консультациялық қолдауды арттыру маңызды. Өңірлік теңгерімсіздікті азайтуға бағытталған мемлекеттік саясатты өңірлердің ерекшеліктерін ескере отырып күшейту қажет. Барлық өңірлерге бірдей қаржылық құрал ұсынудың орнына, әрбір облыс пен шағын қаланың табиғи, өндірістік, еңбек және инфрақұрылымдық әлеуетіне негізделген өңірлік ШОБ-ты қаржыландыру картасын әзірлеуді қажет етеді. Мысалы, Солтүстік өңірлерде агроөңдеу, ауыл шаруашылығы техникасына сервистік қызмет көрсету, азық-түлік өндірісі мен агрологистиканы; Оңтүстік өңірлерде жеміс-көкөніс және тамақ өнімдерін өңдеу, жеңіл өнеркәсіп, туризм және ауыл шаруашылығы кооперациясын; Оталық және Шығыс өңірлерінде металл өңдеу, машина жасау, құрылыс материалдары және өнеркәсіптік сервисті; Атырау, Батыс өңірлерінде мұнай-газ секторына қызмет көрсететін сервистік кәсіпорындармен қатар логистика, туризм, мұнай-химия және жаңартылатын энергетика бағыттарын басымдықпен дамыту қажет.

- ♦ Ақпараттық қолжетімділікті арттыру қажет. Кәсіпкерлер арасында мемлекеттік бағдарламалар туралы ақпараттың жеткіліксіздігі олардың тиімді пайдаланылуына кедергі келтіреді. Осыған байланысты бірыңғай цифрлық ақпараттық платформа құру және түсіндіру жұмыстарын күшейту ұсынылады.

- ♦ Мемлекеттік бағдарламалардың тиімділігін бағалау жүйесін жетілдіру қажет. Нәтижеге бағытталған индикаторларды енгізу және тәуелсіз мониторинг жүргізу арқылы бюджет қаражатының мақсатты пайдаланылуын қамтамасыз етуге болады. Мемлекеттен бөлінген бір

теңге ШОБ әсері жаңа жұмыс орындары, өндіріс көлемінің өсімі, жергілікті қамту үлесі, салық түсімдері және кәсіпорынның 3–5 жылдан кейінгі өміршеңдігі сияқты көрсеткіштерді бағалау енгізілуі қажет. Осылайша, мемлекеттік қаражаттың тиімді қолдануын бағалаудағы жетістіктерге кенеледі.

Ұсынылған шараларды іске асыру мемлекеттік саясаттың тиімділігін арттырады, кәсіпкерлік белсенділіктің өсуін ынталандырады және Қазақстанның халықаралық бизнес климаты рейтингісіндегі орнын нығайтады.

Қазақстан Республикасының жаңа экономикалық саясаты кәсіпкерлік ортаны одан әрі нығайту үшін орасан зор әлеуетке ие; дегенмен, бұл саладағы мақсаттарға сәтті қол жеткізу қолдау тетіктерін өзгертін ішкі және сыртқы жағдайларға үнемі бейімдеуді талап етеді. Ұсынылған ұсыныстарды тиімді іске асыру Қазақстанға шағын және орта бизнес әлеуметтік-экономикалық тұрақтылық пен прогресті қамтамасыз етуде маңызды рөл атқаратын тұрақты экономика құруға мүмкіндік береді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Абжанова Д.Ш. Практические аспекты совершенствования поддержки малого и среднего бизнеса // Вестник КарГУ. Серия экономическая. – 2020. – № 3. – С. 83–89.

2 Жанболат Р.О. Перспективы развития малого и среднего предпринимательства в Казахстане: вызовы и возможности // Экономика и предпринимательство. – 2020. – № 11(2). – С. 60–68.

3 Зарубина В.Р., Зарубин М.Ю., Есенкулова Ж.Ж. Продвижение ESG-повестки для малого и среднего предпринимательства Республики Казахстан в условиях устойчивого развития // Вестник университета «Тұран». – 2024. – № 3. – С. 84–97.

4 Steven Y.H., Liu E.N., Andrea R.S., Tamer C. MNE-NGO partnerships for sustainability and social responsibility in the global fast-fashion industry: a loose-coupling perspective // International Journal of businesses. 2018, no. 5(29), pp. 214–222. URL: <https://www.sciencedirect.com>

5 Maisigova L.A., Niyazbekova S.U., Isayeva B.K., Dzholdosheva T.Y. Features of Relations between Government Authorities, Business, and Civil Society in the Digital Economy // Studies in Systems, Decision and Control. 2021. Vol. 314. P. 1385–1391.

6 Aristeidis G., Dimitris F.K. Entrepreneurship, small and medium size business markets and economic integration. Journal of Policy Modeling. 2019, no. 3(27), pp. 363–374. URL: <https://www.sciencedirect.com>

7 Наурызбекова А.Е. Государство и проблемы малого и среднего предпринимательства в Казахстане // Вестник КазНУ. Серия экономическая. – 2020. – № 2. – С. 121–127.

8 Акпанов А.К., Абуова Ж.М., Айгалин А.А., Абдильдин С.С. Қазақстанда шағын және орта бизнесті қаржылық қолдауға арналғын мемлекеттік гранттарды басқарудағы шетелдік тәжірибені қолдану ерекшелігі // Вестник университета «Тұран». – 2020. – № 3. – С. 83–89.

9 «Бизнестің 2025 жылға дейінгі жол картасы» кәсіпкерлікті қолдау мен дамытудың мемлекеттік бағдарламасы. URL: https://egov.kz/cms/ru/articles/road_business_map (өтініш берілген күн: 08.05.2020)

10 Абжанова Д.Ш. Практические аспекты совершенствования поддержки малого и среднего бизнеса // Вестник КарГУ. Серия экономическая. – 2020. – № 3. – С. 83–89.

11 Kazbekova D. Mechanisms of stimulation of small-and medium-sized entrepreneurship: The experience of Kazakhstan // Journal of Risk and Financial Management. 2024, no. 17. pp. 257–268.

12 Cote C., Hu H.H. Understanding the Uniqueness of Emerging Markets and Their Firms: Institutional Voids Based Dynamic Capabilities in the Chinese Automotive Sector // AIB Insights. 2025, no. 25(3). URL: <https://doi.org/10.46697/001c.129652>

13 Кенжеәлі Е.А. Проблемы расширения гендерного равенства в субъектах малого и среднего предпринимательства Республики Казахстан // Qainar Journal of Social Science. – 2024. – № 4 (2). – С. 21–32.

14 Қазақстан Республикасы стратегиялық жоспарлау және реформалар жөніндегі агенттігінің ұлттық статистика бюросы. URL: <https://www.stat.gov.kz/>

15 «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ. Қазақстандағы шағын және орта бизнестің даму жағдайы туралы есеп. URL: <https://damu.kz>

16 Han X., Xue P., Zhang N. Impact of Grain Subsidy Reform on the Land Use of Smallholder Farms: Evidence from Huang-Huai-Hai Plain in China // Land. 2021. No. 10(929). P. 1–15. URL: <https://doi.org/10.3390/land10090929>

17 Keith Good. Outlook for U.S. Agriculture From USDA's Chief Economist // Agricultural economy. Agricultural Outlook Forum. 2023. P. 10. URL: <https://www.usda.gov/sites/default/files/-documents/2023AOF-agricultural-economic-foreign-trade-outlook.pdf>

- 18 Бондаль К. Что изменить в поддержке сельского хозяйства. URL: <https://kapital.kz/economic/89931/chto-izmenit-v-podderzhke-sel-skogo-khozyaystva.html> (дата обращения: 18.11.2020)
- 19 Mijan R., Noor S.M., Jaafar M. Exploring strategic branding resources for small and medium-sized brand-oriented companies // *SEARCH Journal of Media and Communication Research*. 2020, no. 1. pp. 29–40.
- 20 «KASE» Қазақстан қор биржасы» АҚ. Қазақстан Республикасындағы шағын және орта бизнес туралы есеп. URL: <https://kase.kz>
- 21 Капитал іскерлік ақпарат орталығы. URL: <https://kapital.kz/business/146264/pochemu-uvlichenie-gospodderzhki-biznesa-ne-daet-ozhidaemogo-effekta.html> (өтініш берілген күн: 27.03.2026)
- 22 Parmanova R.S. On the issue of development and state support for small and medium-sized businesses in Kazakhstan // *Bulletin of the Karaganda university Economy series*. 2023. No. 109(1). P. 113–122.

REFERENCES

- 1 Abzhanova D.Sh. (2020) Prakticheskie aspekty sovershenstvovaniya podderzhki malogo i srednego biznesa // *Vestnik KarGU. Seriya jekonomicheskaja*. No. 3. P. 83–89. (In Russian)
- 2 Zhanbolat R.O. (2020) Perspektivy razvitija malogo i srednego predprinimatel'stva v Kazahstane: vyzovy i vozmozhnosti // *Jekonomika i predprinimatel'stvo*. No.11(2). P. 60–68. (In Russian)
- 3 Zarubina V.R., Zarubin M.Ju., Esenkulova Zh.Zh. (2024) Prodvizhenie ESG-povestki dlja malogo i srednego predprinimatel'stva Respubliki Kazahstan v uslovijah ustojchivogo razvitija // *Vestnik universiteta «Turan»*. No. 3. P. 84–97. (In Russian)
- 4 Steven Y.H., Liu E.N., Andrea R.S., Tamer C. (2018) MNE-NGO partnerships for sustainability and social responsibility in the global fast-fashion industry: a loose-coupling perspective // *International Journal of businesses*, no. 5(29), pp. 214–222. URL: <https://www.sciencedirect.com> (In English)
- 5 Maisigova L.A., Niyazbekova S.U., Isayeva B.K., Dzholdosheva T.Y. (2021) Features of Relations between Government Authorities, Business, and Civil Society in the Digital Economy // *Studies in Systems, Decision and Control*. Vol. 314. P. 1385–1391. (In English)
- 6 Aristeidis G., Dimitris F.K. (2019) Entrepreneurship, small and medium size business markets and economic integration. *Journal of Policy Modeling*, no. 3(27), pp. 363–374. URL: <https://www.sciencedirect.com> (In English)
- 7 Nauryzbekova A.E. (2020) Gosudarstvo i problemy malogo i srednego predprinimatel'stva v Kazahstane // *Vestnik KazNU. Seriya jekonomicheskaja*. No. 2. P. 121–127. (In Russian)
- 8 Akpanov A.K., Abuova J.M., Aigalin A.A., Abdildin S.S. (2020) Qazaqstanda shağyn және орта бизнесті қаржылық қаржылық қолдауға арналған мемлекеттік гранттарды басқарудағы шетелдік тәжірибені қолдану ерекшелігі // *Vestnik universiteta «Turan»*. No. 3. P. 83–89. (In Kazakh)
- 9 «Biznesteñ 2025 jylğa deingı jol kartasy» käsipkerlikti qoldau men damytudyñ memlekettik bağdarlamasy. URL: https://egov.kz/cms/ru/articles/road_business_map (ötiniş berilgen күн: 08.05.2020) (In Kazakh)
- 10 Abzhanova D.Sh. (2020) Prakticheskie aspekty sovershenstvovaniya podderzhki malogo i srednego biznesa // *Vestnik KarGU. Seriya jekonomicheskaja*. No. 3. P. 83–89. (In Russian)
- 11 Kazbekova D. (2024) Mechanisms of stimulation of small-and medium-sized entrepreneurship: The experience of Kazakhstan // *Journal of Risk and Financial Management*, no. 17. pp. 257–268. (In English)
- 12 Cote C., Hu H.H. (2025) Understanding the Uniqueness of Emerging Markets and Their Firms: Institutional Voids Based Dynamic Capabilities in the Chinese Automotive Sector // *AIB Insights*, no. 25(3). URL: <https://doi.org/10.46697/001c.129652> (In English)
- 13 Kenzheali E.A. (2024) Problemy rasshireniya gendernogo ravenstva v sub#ektah malogo i srednego predprinimatel'stva Respubliki Kazahstan // *Qainar Journal of Social Science*. No. 4 (2). P. 21–32. (In Russian)
- 14 Qazaqstan Respublikasy strategialyq josparlau және reformalar jönindegi agenttiğiniñ ülttyq statistika bürosy. URL: <https://www.stat.gov.kz/> (In Kazakh)
- 15 «Damu» käsipkerlikti damytu qory» AQ. Qazaqstandaғы shağyn және орта бизнesteñ damu jağдайы туралы есеп. URL: <https://damu.kz> (In Kazakh)
- 16 Han X., Xue P., Zhang N. (2021) Impact of Grain Subsidy Reform on the Land Use of Smallholder Farms: Evidence from Huang-Huai-Hai Plain in China // *Land*. No. 10(929). P. 1–15. URL: <https://doi.org/10.3390/land10090929> (In English)
- 17 Keith Good. Outlook for U.S. Agriculture From USDA's Chief Economist // *Agricultural economy. Agricultural Outlook Forum*. 2023. P. 10. URL: <https://www.usda.gov/sites/default/files/-documents/2023AOF-agricultural-economic-foreign-trade-outlook.pdf> (In English)
- 18 Bondal' K. Chto izmenit' v podderzhke sel'skogo hozjajstva. URL: <https://kapital.kz/economic/89931/chto-izmenit-v-podderzhke-sel-skogo-khozyaystva.html> (data obrashheniya: 18.11.2020) (In Russian)

19 Mijan R., Noor S.M., Jaafar M. (2020) Exploring strategic branding resources for small and medium-sized brand-oriented companies //SEARCH Journal of Media and Communication Research, no. 1. pp. 29–40. (In English)

20 «KASE» Qazaqstan qor birjasy» AQ. Qazaqstan Respublikasyndaғы шағын және орта бизнес туралы есеп. URL: <https://kase.kz> (In Kazakh)

21 Kapital iskerlik aqparat ortalyғы. URL: <https://kapital.kz/business/146264/pochemu-uvelichenie-gospodderzhki-biznesa-ne-daet-ozhidaemogo-effekta.html> (өтініш берілген күн: 27.03.2026) (In Kazakh)

22 Parmanova R.S. (2023) On the issue of development and state support for small and medium-sized businesses in Kazakhstan // Bulletin of the Karaganda university Economy series. No. 109(1). P. 113–122. (In English)

ДЖАКСЫМБЕТОВА С.Т.,^{*1}

докторант.

*e-mail: 25260228@turan-edu.kz

ORCID ID: 0009-0000-8515-5148

АКПАНОВ А.К.,¹

к.э.н., ассоциированный профессор.

e-mail: a.akpanov@turan-edu.kz

ORCID ID: 0000-0003-3559-098X

АБДИЛЬДИН С.С.,¹

д.э.н., профессор.

e-mail: s.abdildin@turan-edu.kz

ORCID ID: 0000-0001-6900-485X

КЮГУОЛЕНЕ А.,²

PhD, ассоциированный профессор.

e-mail: asta.kyguoliene@gmail.com

ORCID: 0000-0003-4204-2420

¹Университет «Туран»,

г. Алматы, Казакстан

²Университет Витаутаса Великого,

г. Каунас, Литва

ФОРМИРОВАНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ФИНАНСОВОЙ ПОДДЕРЖКИ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА В КАЗАХСТАНЕ И ОЦЕНКА ЕЕ ТЕКУЩЕГО СОСТОЯНИЯ

Аннотация

В данной научной статье всесторонне рассматриваются этапы становления и современное состояние государственной финансовой поддержки малого и среднего бизнеса в Казахстане. В ходе исследования анализируется эволюция механизмов поддержки предпринимательства начиная с периода перехода к рыночной экономике, а также дается оценка содержанию и эффективности государственных программ. В частности, рассматриваются такие основные инструменты, как субсидирование процентных ставок, гарантирование кредитов, грантовое финансирование и инфраструктурная поддержка. Особое внимание уделяется инструментам прямого и косвенного финансирования, включая льготное кредитование, субсидирование процентных ставок и гарантирование займов через институты развития, такие как АО «Фонд развития предпринимательства «Даму». Практическая значимость работы заключается в том, что авторы рассматривают процесс формирования государственной финансовой поддержки малого и среднего бизнеса в Казахстане, а также основные виды государственных программ, инструменты поддержки, их преимущества и недостатки. Данная научная статья вносит вклад в академическую сферу посредством предоставления знаний в области управления малым и средним бизнесом и использования программ финансовой поддержки. Исследование поможет научному сообществу, магистрантам и студентам получить более широкое представление о современном состоянии финансовой поддержки бизнеса и ее ключевых проблемах. Практическая ценность результатов исследования заключается в раскрытии важности государственной финансовой поддержки субъектов малого и среднего бизнеса. Рассмотренные в статье проблемы, выводы и заключения позволят представителям малого и среднего бизнеса находить пути решения существующих препятствий и эффективно использовать ресурсы государственной финансовой поддержки. В ходе исследования рассматриваются особенности практического

применения государственной финансовой помощи малому и среднему бизнесу, а также предлагаются ценные рекомендации по совершенствованию государственной политики поддержки.

Ключевые слова: малый и средний бизнес, оценка, финансовая поддержка, институты развития, субсидии, формирование, финансовые инструменты.

JAXSYMBETOVA S.T.,*¹

PhD student.

*e-mail: 25260228@turan-edu.kz

ORCID ID: 0009-0000-8515-5148

AKPANOV A.K.,¹

c.e.s., associate professor.

e-mail: a.akpanov@turan-edu.kz

ORCID ID: 0000-0003-3559-098X

ABDILDIN S.S.,¹

d.e.s., professor.

e-mail: s.abdildin@turan-edu.kz

ORCID ID: 0000-0001-6900-485X

KYGULIENE A.,²

PhD, ассоциированный профессор.

e-mail: asta.kyguoliene@gmail.com

ORCID: 0000-0003-4204-2420

¹Turan University,

Almaty, Kazakhstan

²Vytautas Magnus University,

Kaunas, Lithuania

FORMATION OF STATE FINANCIAL SUPPORT FOR SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES IN KAZAKHSTAN AND ASSESSMENT OF ITS CURRENT STATE

Abstract

This scientific article comprehensively examines the historical stages of formation, evolutionary development, and the contemporary state of state financial support mechanisms designated for small and medium-sized enterprises (SMEs) within the Republic of Kazakhstan. In the course of this research, the authors analyze the systematic evolution of entrepreneurship support frameworks, initiating from the critical period of transition to a market economy, while simultaneously providing a rigorous evaluation of the strategic content and operational efficiency of relevant government initiatives. Specifically, the study scrutinizes primary economic instruments such as interest rate subsidies, credit loan guarantees, grant funding, and specialized infrastructure development support. Particular attention is dedicated to the instruments of both direct and indirect financing. These include preferential lending schemes, the subsidization of interest rates, and loan guaranteeing channels facilitated through key national development institutions, most notably the “Damu” Entrepreneurship Development Fund JSC. The practical significance of this research lies in its detailed investigation of the underlying processes that shape state financial assistance for SMEs in Kazakhstan. Furthermore, it delineates the main categories of state programs and support tools, critically assessing their respective advantages and inherent disadvantages. Ultimately, this paper contributes significantly to the academic domain by expanding theoretical and empirical knowledge regarding small and medium business management and the strategic utilization of financial support structures. The findings will enable the broader scientific community, postgraduates, and undergraduate students to acquire a comprehensive understanding of the current paradigm of business financial support and its core structural challenges.

Keywords: small and medium-sized businesses, assessment, financial support, development institutions, subsidies, formation, financial instruments.

Мақаланың редакцияға түскен күні: 03.04.2026